

Ε' ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας

σπν πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Γλώσσα και μεταρρυθμίσεις

Εισηγητές

Εμμανουήλ	Κριαράς
Μιχάλης	Σετάτος
Άννα	Αναστασιάδη-Συμεωνίδη
Ευάγγελος	Πετρούνιας
Νίκος	Καλογερόπουλος
Αγγελική	Στασινοπούλου
Δημήτρης	Λυπουρόγλης
Τασούλα	Καραγεωργίου
Τάκης	Καγιαλής
Ιωάννης	Καζάζης
Δημήτρης	Κουτσογιάννης
Νάσος	Βαγενάς
Πηνελόπη	Τζιώκα
Γιώργος	Σεργιάδης
Άγγελος	Μπλέτσας
Κωνσταντίνος	Ταραμπάνης
Αγγελική	Αγορογιάννη
Ιωάννα	Αναστασιάδου
Είνα	Ποντικοπούλου
Θεόδωρος	Τσιμπούκης
Αντώνης	Ζαφάρας
Μαρία	Δημάση
Θεόδωρος	Καρτσιώτης

Συντονισμός
Επιμέλεια

Αφιέρωμα

Χρίστος Λ. Τσολάκης

Στον Μανόλη Τριανταφυλλίδην

κώδικας

Θεσσαλονίκη 2000

TAXYDROMIKO
TAMIEYTHPIO

Άγγελος Μπλέτσας

«Αίσωπος» Η γραφή που μιλάει.

Μια δύσκολη προσπάθεια

219

Κωνσταντίνος Α. Ταραμπάνης

Το ηλεκτρονικό δίκτυο της εξαποστάσεως εκπαίδευσης

ΤΗΛΕΜΑΘΟΣ

223

Α. Α. Αγοραγιάννη - Α. Γ. Αναστασιάδου

Ε. Γ. Ποντικοπούλου - Θ. Δ. Τσιμπούκης

Νέες τεχνολογίες στην υπηρεσία της σύγχρονης εκπαίδευσης:

Ανάπτυξη δικτύου τηλε-τάξεων στο τηλεπικοινωνιακό περιβάλλον
του Α.Π.Θ.

229

Αντώνης Ζαφάρας

Το πρόγραμμα τηλεπιμόρφωσης εκπαιδευτικών

Μακεδονίας-Θράκης κατά τη διετία 1997-99

239

Μαρία Δημάση

Δημιουργική προσέγγιση του Γλωσσικού μαθήματος στην Π.Ε.

255

Θεόδωρος Καρτσιώτης

Η χρήση των νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών

(τηλεκπαίδευση)

269

Πορίσματα Ε' Πανελλήνιου Συνεδρίου

303

Φωτογραφίες

313

Μαρία Δημάση

Δημιουργική προσέγγιση του Γλωσσικού μαθήματος στην Π.Ε.

Το πρόγραμμα τηλεκπαίδευσης με τίτλο “Δημιουργική προσέγγιση του Γλωσσικού μαθήματος στην Π.Ε.” απευθύνθηκε σε δασκάλες-ους της περιοχής της Καστοριάς, υλοποιήθηκε το φθινόπωρο του 1998 και είχε διάρκεια 22 ώρες.

Είναι διαπιστωμένο πλέον πως η θεώρηση του βιβλίου για το δάσκαλο ως σημείου ορισμού του εκπαιδευτικού, το συμπιεσμένο Αναλυτικό Πρόγραμμα και οι λίγες ευκαιρίες για ουσιαστική επιμόρφωση των δασκάλων, οδήγησαν τη γλωσσική διδασκαλία σε μια τυπολατρική τήρηση των προτεινόμενων διδακτικών σταδίων και στο διδακτικό μονισμό.

Η στοχοθεσία του προγράμματος διαυτάρωθηκε με βάση τα δεδομένα του νέου Αναλυτικού Προγράμματος¹, το οποίο θέτει επιτακτική την ανάγκη να αποκτήσουν οι μαθητές την ικανότητα να ανταποκρίνονται σε κάθε περίσταση επικοινωνίας με τον προφορικό και το γραπτό λόγο. Η επικοινωνιακή, η λειτουργική χρήση της γλώσσας αποτελεί το κριτήριο επιλογής του περιεχομένου και των σκοπών της γλωσσικής διδασκαλίας².

Έχοντας υπ’ όψη τα παραπάνω δεδομένα και τις διαπιστώσεις, γνωρίζοντας τον τρόπο με τον οποίο σήμερα επιχειρείται η καλλιέργεια του μαθητή στις λειτουργίες της γλώσσας: ακρόαση, ομιλία, ανάγνωση, γραφή, και διαπιστώνοντας το αδιέξοδο στο οποίο περιήλθε το “Σκέφτομαι και γράφω”³, σχεδιάσαμε το ακόλουθο πρόγραμμα:

1η θεματική: Αναλυτικό Πρόγραμμα του Γλωσσικού μαθήματος. Σχολιασμός. Κριτική θεώρηση των βιβλίων “Η Γλώσσα μου”. Ανάγκη διεύρυνσης του διδακτικού υλικού με κείμενα παιδικής λογοτεχνίας και χρηστικά, επικοινωνιακής μορφής κείμενα. Το βιβλίο για το δάσκαλο σημείο αναφοράς των διδακτικών του επιλογών.

2η θεματική: Πρώτη ανάγνωση και γραφή με βάση τα δεδομένα νέων ερευνών. Αναδυόμενη γραφή και ανάγνωση. Ζωγραφογράμματα του Κίπλιγκ⁴. 25 παραμύθια για την ποιοτική στήριξη του Αναλυτικού Προγράμματος⁵. Πρόκειται για παραμύθια που δημιουργήθηκαν και εφαρμόστηκαν στη διδακτική πράξη πειραματικά στο 2ο Πειραματικό Δημοφικό Σχολείο του Π.Τ.Δ.Ε. του Α.Π.Θ. Στο καθένα πρωταγωνιστεί ένα γράμμα-φθόγγος σε δραστηριότητες που εξελίσσονται σ' ένα επίπεδο παραλληλισμού με τα βιώματα και τις εμπειρίες των μικρών μαθητών προκειμένου να τους βοηθήσουν, ενεργοποιώντας τους προσληπτικούς τους μηχανισμούς, να συνειδητοποιήσουν την αντιστοίχιση φθόγγου και γραπτού συμβόλου-γράμματος. Έτσι το τ γεννήθηκε, όταν μια μέρα με δυνατό ήλιο ένα μικρό κατακόκκινο μπαστουνάκι που αγαπούσε πολύ τους περιπάτους ξεχάστηκε περπατώντας και για να γλιτώσει τον πονοκέφαλο αγόρασε ένα πλατύγυρο καπέλο και το φόρεσε. Συνέχισε να περπατά καμιαρωτό, μια που περιπτεράς του είπε: “Πολύ σας πάει το καπέλο κύριε τ. Να το φοράτε συνέχεια”. Συνάντησε τον Τάσο και την παρέα του και έπαιξαν μέχρι που φάνηκε ψηλός, σοβαρός, με ίσιο το κορμί και μεγάλο το καπέλο του ο μπαμπάς, ο μεγάλος κύριος Τ. Τότε ο μικρούλης κύριος τ αποχαιρέτησε τους φίλους του⁶.

Η αφήγηση των παραμυθιών ενεργοποιεί το μαθητή-ακροατή και ολοκληρώνεται με δραστηριότητες που στοχεύουν στη δημιουργική έκφραση των παιδιών. Καλούνται να δημιουργήσουν τη δική τους ιστορία, να τη ζωγραφίσουν και να την αφηγηθούν στην τάξη. Για παράδειγμα το μικρό και το κεφαλαίο ν, Ν έγιναν νανόσπιτο και νανοπαλάτι, όπου πρωταγωνιστούν οι νανοπολίτες (οι νάνοι είναι οικείες φιγούρες των παραμυθιών) κι ο νανοβασιλιάς⁷.

Είναι προφανές ότι πρόκειται για τα πρώτα βήματα ενός δημιουργικού, προσωπικού, πρωτότυπου σκέφτομαι και ζωγραφίζω, σκέφτομαι και λέω, ένα ιδιότυπο σκέφτομαι και γράφω.

3η θεματική: Τζιάνι Ροντάρι: Η Γραμματική της Φαντασίας⁸.

Το απόστασμα του Νοβάλις που ο Ροντάρι αναφέρει στον πρόλογο αυτού του έργου του δίνει το στίγμα της διδακτικής του φιλοσοφίας-πρότασης: “Αν είχαμε και μια Φαντασική, όπως έχουμε μια Λογική, τότε θα είχε ανακαλυφθεί η τέχνη της επινόησης”⁹.

Καταγράφοντας πρακτικές δράσης οι οποίες βασίζονται στην επινόηση και στην ευρηματικότητα, μιας επιτρέπει, χρησιμοποιώντας και προσαρμόζοντας σε κάθε γλωσσική περίσταση τις τεχνικές του, να διατυπώσουμε προτάσεις παραγωγής προφορικού και γραπτού λόγου στο πλαίσιο μιας διαθεματικής γνωστικής προσέγγισης και κυρίως σε σχέση με το σκέφτομαι και γράφω.

Κατά την ανάπτυξη της 3ης θεματικής παρουσιάστηκαν κείμενα μαθητών από σχολεία διαφόρων πόλεων, όλων των τάξεων στα οποία τα παιδιά εκφράστηκαν αυθόρυμπα και δημιουργικά απαλλαγμένα από το άγχος των τυπικά αξιολογήσιμων με ορισμένα κριτήρια “σκέφτομαι και γράφω”. Τα αποτελέσματα δικαίωσαν το χαρακτηρισμό της Γραμματικής της Φαντασίας ως δυνητικής λογοτεχνίας. Παραθέτουμε τις τεχνικές οι οποίες εφαρμόστηκαν κι ένα δείγμα της παιδικής δημιουργίας.

Η Κοκκινοσκουφίτσα στο ελικόπτερο
Παραμυθοσαλάτες
“Γεια σου”
Το αυθαίρετο πρόθεμα
Τι θα συνέβαινε αν...
Το γυάλινο ανθρωπάκι
Το φανταστικό διώνυμο
Τα παραμύθια από την ανάποδη¹⁰
Η τράπουλα του Προπ
Η πέτρα στη λίμνη

Οι μαθητές της Β' τάξης προφορικά, σε επίπεδο τάξης, δημιούργησαν την παραμυθοσαλάτα που ακολουθεί. Οι ιδέες των παιδιών μαγνητοφωνήθηκαν. Ακολούθησε απομαγνητοφώνηση, διόρθωση εκφράσεων, σύνταξης και η τελική μορφή του νέου παραμυθιού¹⁰. Αξίζει να τονιστεί η ευρηματικότητα των μικρών η επιλογή των στοιχείων που τους ικανοποιούν από τα δύο γνωστά παραμύθια και τα δύο εκπληκτικά σύνθετα στην τελευταία παράγραφο: τα ονόματα των παιδιών των πρωταγωνιστών, τα οποία περιλαμβάνουν τα κυρίαρχα γονεικά χαρακτηριστικά.

Η Κοκκινοσκουφίτσα και ο Κοντορεβυθούλης
“παραμυθοσαλάτα”

Μια φορά κι έναν καιρό η Κοκκινοσκουφίτσα πήγαινε στο ποτάμι να πιει νερό. Εκεί είδε ένα μικρό ανθρωπάκι. Πολύ μικρό. Να... τόσο δα... Στην αρχή τρόμαξε. Ύστερα πήρε θάρρος και ρώτησε:

– Πώς σε λένε;

- Με λένε Κοντορεβυθούλη. Εσένα;
 - Κοκκινοσκουφίτσα.
- Γέλασαν κι έγιναν φίλοι.
- Που πας, Κοντορεβυθούλη;
 - Πάω να βρω πετρούλες και φαγητό. Πεινάω πολύ.
 - Έλα, αν θέλεις μαζί μου, μη χαθείς.

Περπάτησαν μαζί. Η Κοκκινοσκουφίτσα μάζευε όλα τα λουλούδια. Ο Κοντορεβυθούλης μάζευε όλες τις πετρούλες. Χωρίς να το καταλάβουν νύχτωσε. Και κείνη την ώρα εμφανίστηκε ο λύκος. Άγριος, πολύ άγριος και φοβερός. Έτρεμε η Κοκκινοσκουφίτσα, έτρεμε κι ο Κοντορεβυθούλης από το φόβο.

– Θα σας φάω, γιατί πεινάω πολύ και άρχισε να τους κυνηγάει. Έτρεχαν μαζί τα δύο παιδιά. Πήγαν από την άλλη μεριά του δάσους και βρήκαν ένα σκοινί. Το τέντωσαν καλά. Ο λύκος έτεσε επάνω του. Έσπασε το πόδι του.

Εκείνη την ώρα εμφανίστηκε ο δράκος. Και επειδή ήταν καλός, χαμογελαστός και ήρεμος, σαν ένας μεγάλος αγαθός γίγαντας, είπε στο λύκο:

- Τι έκανες στα παιδιά;
- Ο λύκος από το φόβο και τον πόνο δε μιλούσε.
- Ήθελε να μας φάει, είπε η Κοκκινοσκουφίτσα και κοκκίνισε ακόμα πιο πολύ από το φόβο.
- Ήθελε να μας καταπιεί ολόκληρους, είπε ο Κοντορεβυθούλης και έγινε πιο κοντός από το φόβο του.

Τότε ο δράκος έβαλε το λύκο στην παλάμη του. Τον φύσηξε δυνατά με όλη τη δύναμή του και τον πέταξε μακριά, σε άλλο δάσος. Ύστερα πήρε στο χέρι του τα δύο παιδιά και είπε:

- Μη φοβάστε, είστε ελεύθεροι να χαρείτε το δάσος και να κοιμάστε στο κρεβατάκι σας όμορφα κι ωραία. Δε θα σας πειράξει κανείς.
- Σ' ευχαριστούμε πολύ, κύριε δράκε. Πάρε μας όμως μαζί σου, γιατί δεν έχουμε σπίτι είπε ο Κοντορεβυθούλης.
- Καλά είπε ο δράκος.

Μετά από λίγο καιρό ο δράκος έγινε κουμπάρος. Πάντρεψε την Κοκκινοσκουφίτσα με τον Κοντορεβυθούλη. Έκαναν δύο παιδιά: την Κοντοκοκκινοσκουφίτσα και τον Κοκκινοκοντορεβυθούλη και έζησαν αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα.

Β' τάξη του 20ου Δημ. Σχολείου Καλαμαριάς, με δασκάλα τη Γλυκερία Φίστα.

4η θεματική: Τα βιβλία “Η Γλώσσα μου”. Κείμενα και “σκέφτομαι και γράφω”. Με αφετηρία τη διαπίστωση ότι το διδακτικό εργαλείο στα χέρια του δασκάλου είναι τα βιβλία “Η Γλώσσα μου” και την πεποίθηση πως το κάθε βιβλίο δεν έχει αξία μόνο ως χώρος εγκιβωτισμού της έγκυρης για το Υπουργείο Παιδείας γνώσης, αλλά έχει και αξία χρήσης¹¹, διατυπώσαμε προτάσεις διδακτικής τους αξιοποίησης. Παρουσιάσαμε τον τρόπο με τον οποίο σχεδιάστηκε και πραγματοποιήθηκε η διδασκαλία κειμένων διαφορετικών ως προς το είδος: αφηγηματικών, περιγραφικών, δοκιμών, επιστολών κ.α. και ως προς το περιεχόμενο: κειμένων που αφορούν την εκπαίδευση για την ειρήνη, τις ανθρώπινες σχέσεις, τα δικαιώματα του παιδιού, το περιβάλλον, την πίστη, την ιστορία. Αξιολογήσαμε τα αποτελέσματα σε σχέση με τους στόχους τους οποίους θέσαμε.

Μετά από προτάσεις των δασκάλων του τμήματος επιμόρφωσης σχεδιάσαμε σε πλάνα εργασίας τη διδασκαλία ενοτήτων, επιμένοντας στα εξής σημεία:

α. Η διατύπωση των διδακτικών στόχων οι οποίοι υπαγορεύουν την επιλογή των στρατηγικών διδασκαλίας και της εποπτείας, εξαρτάται από το κείμενο που διδάσκεται.

β. Η φάση της γενίκευσης και της μεταφοράς στο σήμερα των γνώσεων, των ιδεών, την προβληματισμών είναι ουσιαστική προϋπόθεση προκειμένου ο μαθητής να γνωρίσει, να ευαισθητοποιηθεί, να εκφραστεί σε σχέση με την κάθε θεματική.

γ. Οι ομάδες εργασίας ως μορφή κοινωνικής οργάνωσης της τάξης κι ως μορφή διδασκαλίας θεωρούνται ως οι πλέον κατάλληλες για την καλλιέργεια του διαλόγου, της επικοινωνίας, της συνεργασίας και συμβάλλουν τόσο στη βελτίωση της απόδοσης ατομικά και συνολικά¹², όσο και στην ικανοποίηση των λεγόμενων “πρακτικών στόχων”¹³.

Με βάση αυτές τις σκέψεις κάθε κείμενο αντιμετωπίστηκε ως ιδιαίτερο και μοναδικό και η διδακτική του προσέγγιση προσαρμόστηκε στο επίπεδο των μαθητών, στα βιώματα και τις εμπειρίες τους, στην περιοχή όπου διδάχτηκε. Σε πολλές περιπτώσεις οι τεχνικές του Τζ. Ροντάρι αποδείχτηκαν πολύτιμες για τη διατύπωση του “σκέφτομαι και γράφω”.

Και μερικά παραδείγματα:

– Ο μικρός κι ο μεγάλος λαγός στην Α΄ τάξη¹⁴, αφού έζησαν τις περιπέτειες του κειμένου, συνάντησαν στο δάσος την Κοκκινοσκουφίτσα. Με ένα συνδυασμό των τεχνικών “Τι θα συνέβαινε αν” και “Παραμυθοσαλάτα” οι δύο βάσεις γνωστού γλωσσικού υλικού, του κειμένου και του παραμυθιού και η ερώτηση α-

νοικτού τύπου οδήγησαν στη συγγραφή ενός οιμαδικού κειμένου, όπου η Κοκκινοσκουφίτσα δε συναντά το λύκο, η γιαγιά βρίσκει συντροφιά και οι μικροί λαγοί γλιτώνουν την τιμωρία της μαμάς τους:

Τι γινόταν, αν τα δυο λαγουδάκια συναντούσαν στο δάσος την Κοκκινοσκουφίτσα;

Η Κοκκινοσκουφίτσα πήγαινε στη γιαγιά της φαγητό. Δυο λαγοί είδαν το καλάθι της και νόμιζαν ότι είχε καροτάκια και τρύπωσαν μέσα στο καλάθι. Δε βρήκαν όμως καροτάκια. Βρήκαν κάτι κορδέλες κόκκινες και τις φόρεσαν στο λαμιό τους. Η Κοκκινοσκουφίτσα έφτασε στο σπίτι της γιαγιάς και άνοιξε το καλάθι. Τότε πετάχτηκαν τα δύο λαγουδάκια και η γιαγιά είπε:

– Τι όμορφο δώρο μου έφερες Κοκκινοσκουφίτσα!

Από τότε της κάνουν συντροφιά.

Το σκέφτομαι, και γράφω του βιβλίου είχε τίτλο: Γράφω για ένα λαγουδάκι ή για ένα κουνελάκι. Είναι φανερό πως πρόκειται για ένα θέμα που δεν αφορά τις γνώσεις και τις εμπειρίες των μικρών μαθητών. Προτιμήσαμε τη διατύπωση που παραθέσαμε. Το κείμενο των παιδιών ως προς το περιεχόμενο, τη σύνταξη, την κίνηση στους άξονες του χρόνου, του χώρου και της λογικής αλληλουγίας, την επιλογή και το συνδυασμό των στοιχείων από το κείμενο και το παραμύθι είναι πράγματι πολύ σημαντικό.

– Οι πέντε νάνοι που ζουν στο δάσος και κάνουν κάθε χειμώνα υπομονή ως την άνοιξη¹⁵, έδωσαν στους μαθητές της Γ' τάξης ευκαιρία να εκφραστούν γραπτά με την απαιτητική μορφή του κόμικ¹⁶. Μετά την ανάλυση των στοιχείων του κειμένου, μετά την ανάλυση της οργάνωσης των στοιχείων του κειμένου¹⁷ έγραψαν λεζέντες και διαλόγους σε τέσσερις εικόνες στις οποίες επικεντρώθηκε η ενελλαγή της δράσης. Πρόκειται για μια αφαιρετική εφαρμογή της ιδέας της τράπουλας του Προπ¹⁸.

– Η Χρύσα, η οποία αγωνίστηκε να πείσει τον πατέρα της ότι έχει δικαίωμα να σπουδάσει¹⁹, προβλημάτισε τους μαθητές της Δ' τάξης σχετικά με τη θέση της γυναίκας παλιότερα και σήμερα. Σχολίασαν το κείμενο στο πλαίσιο της νοηματικής και της εκφραστικής επεξεργασίας. Κατέθεσαν τις απόψεις τους συμπληρώνοντας ένα ερωτηματολόγιο με το οποίο διερευνήθηκε η διαμορφωμένη σάση τους όσον αφορά τη γυναίκα στο χώρο της εργασίας²⁰. Έτσι μεταφέρθηκε ο προβληματισμός στο σήμερα. Δούλεψαν με την τεχνική της “Πέτρας στη λίμνη”²¹ και λέξη κλειδί τη λέξη ΓΥΝΑΙΚΑ κι έδωσαν ακροστιχίδες που στον συ-

νταγματικό άξονα αξιοποιούν λέξεις που κατατέθηκαν κατά την κίνηση στον παραδειγματικό άξονα της γλώσσας, η οποία προηγήθηκε.

Η πορεία προς το σκέφτομαι και γράφω ήταν συνοπτικά η εξής:

α. Ερωτηματολόγιο

Γράψε δύτιλα στα επαγγέλματα που νομίζεις ότι ταιριάζουν στις Γυναίκες Γ,
 Α για τα ανδρικά επαγγέλματα και Μ για όσα ταιριάζουν και στα δύο φύλα:
 κτίστης Μ
 μηχανικός Μ
 προγραμματιστής Η/Υ Μ
 νοσοκόμος Μ
 γιατρός Μ
 νηπιαγωγός Μ
 δικαστής Μ
 μηχανικός αυτοκινήτων Μ
 δικηγόρος Μ
 χειρούργος Μ
 πωλητής Μ
 καθαριστής Μ
 επιστήμονας Μ
 δάσκαλος Μ
 βοηθός μικροβιολόγου Μ
 διευθυντής Μ

β. Πέτρα στη λίμνη

Ακροστιχίδες

Γυναικεία

Υποδήματα

Να

Αγοράστε. Θα

Ικανοποιηθείτε. Είναι

Κομψά και

Αθάνατα

Γυναίκα
Υπέροχη
Ναύτισα
Ασπροντυμένη
Ικανή να
Κατακτήσει τους
Αντρες

γ. Σκέφτομαι και γράφω
Η γυναίκα σήμερα

Η γυναίκα σήμερα έχει τα ίδια δικαιώματα με τους άντρες: να δουλεύει, να σπουδάσει, να μορφωθεί, να κάνει επιλογές στην αγάπη, στον έρωτα, στη δουλειά και να εξερευνήσει τη ζωή της και την καρδιά της.

Δεν υπάρχουν τώρα απαγορευτικές πινακίδες που να λένε πρέπει ή δεν πρέπει.

– Το στοιχειό του Ν. Περγιάλη στην Ε΄ τάξη²², με τη διερεύνηση των στοιχείων του κειμένου οδήγησε στη διαπίστωση του μεγέθους του προβλήματος²³. Για τους μαθητές της Θεσσαλονίκης απέκτησε όνομα: ΤΙΤΑΝ, ΕΚΟ και κατέληξε στη σύνταξη τηλεγραφήματος προς το Σύνδεσμο Βιομηχάνων Βόρειας Ελλάδας.

1. Να βρείτε στο κείμενο και να γράψετε σε δύο στήλες²⁴:

Συνέπειες στο περιβάλλον

χαμηλό, σκελετωμένο δέντρο, αδύναμο δεντράκι με τα σκονισμένα φύλλα και το γέρικο σάπιο κορμό δρόμοι πλημμυρίζανε σκουπίδια, η θάλασσα ξέρναγε πετρέλαια, λάδια και τσιμεντόσκονη, η τσιμεντόσκονη κατακαθόταν ύπουλα και μαλακά στις φυλλωσίες των δέντρων.

Συνέπειες στον άνθρωπο

τα αδύναμα χέρια του παιδιού, η σκόνη καθόταν πάνω στα πλεμόνια των ανθρώπων, ο πατέρας γύρναγε αποσταμένος βαρύς κι ασήκοτος.

ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ

προς το Σύνδεσμο Βιομηχάνων Βόρειας Ελλάδας
Εξαιρετικά ΕΠΕΙΓΟΝ

“Στανατήστε να μολύνετε το περιβάλλον. Τηρείτε τους νόμους. Σταματήστε να κλείνετε τα αυτιά σας στο δίκιο των ανθρώπων και της φύσης”.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες της Ε΄ τάξης του 2ου Πειραματικού Δημ. Σχ. του ΠΤΔΕ – ΑΠΘ.

Για τους μαθητές της Καστοριάς το αυθαίρετο πρόθεμα – ξε²⁵ – δίνει το Ξεστοιχειό που αρωματίζει την ατμόσφαιρα αντί να τη μολύνει κι αυτό συμβαίνει μάλλον επειδή οι εργοστασιάρχες της περιοχής βρήκαν το ολοσκάλιστο γυάλινο κλειδί της αγάπης που έχασε ο Παράξενος Πραματευτής της Ζ. Βαλάση.

Θα ολοκληρώσουμε την παρουσίαση ενδεικτικών διδακτικών επιλογών με δύο κείμενα μαθητών της Ε΄ και ΣΤ΄ τάξης τα οποία βασίστηκαν, με διαφορετική αφετηρία, στην τεχνική της πέτρας στη λίμνη.

– Η λέξη πάγος ένα χειμωνιάτικο πρωινό κατέληξε να πρωταγωνιστεί σ’ ένα κείμενο-παραμύθι γεμάτο σύνθετα τα οποία παραπέμπουν στο φανταστικό διώνυμο του Τζ. Ροντάρι, αφού η λέξη-κλειδί είναι το πρώτο συνθετικό σε απρόβλεπτους συνδυασμούς²⁶:

“Στην Παγούπολη που λέτε, κάπου μακριά στη χώρα του παγωμένου ονείρου κατοικούν οι Χιονάνθρωποι και οι πανέμορφες Κρυσταλλένιες με τα χιονάτα τους μαλλιά. Οι δρόμοι και τα πεζοδρόμια έχουν πλακάκια από πάγο και οι πλατείες είναι παγοδρόμια. Οι κρυσταλλόκηποι είναι γεμάτοι χιονολούνδα, σταλακτίτες και σταλαγμίτες κι ό,τι βάζουν τα παγωμένα όνειρά σας. Στο Παγόψηλο, το πιο ψηλό παγόβουνο ζει ο κακός Φωτίτσος που θέλει να λιώσει την Παγούπολη. Δίπλα του όμως υπάρχει το Παγόβερεστ, όπου ζει ο καλός Παγοβουνίτης. Έχει το νού του στο Φωτίτσα και αγωνίζεται να τον σβήσει. Παγοσυνέχεια ρίχνει νιφάδες αγάπης, καλοσύνης και χαράς στους παγοπολίτες που δεν κρατάνε ποτέ ομπρέλα για να κρατάνε ζωντανή την παγοκαρδιά και το παγοχαμόγελό τους. Όλα αυτά υπάρχουν σε μια τεράστια παγογυάλα με φίλτρα προστασίας εναντίον των παγοδολοφονικών ηλιαχτίδων. Και για να ζεστάνουμε τη φαντασία σας λέμε ότι αυτή η παγοϊστορία διαδραμματίζεται στη φαντασία των παιδιών που εξερευνούν τα μαγαζιά των παιχνιδοποιών και παιχνοδοπωλητών”.

– Η λέξη ήλιος μετά την παρουσίαση αποσπασμάτων από τον Ήλιο τον

Πρότοι και τον Ήλιο τον Ηλιάτορα, σε όσες τάξεις επειχειρήθηκε η παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου με τη διδασκαλία της λογοτεχνίας²⁷, οδήγησε σε κείμενα πρωτότυπα με πρωταγωνιστή τον Βιγλάτορα του ουρανού, όπως τα ίδια τα παιδιά τον ονόμασαν, τον ιππότη που κάποια φορά ερωτεύτηκε το φεγγάρι ή τον ήλιο της αγάπης, της φιλίας, της δικαιοσύνης. Τον περασμένο Μάιο όμως, τα ίδια ακριβώς αποσπάσματα από το έργο του Ελύτη, η τεχνική της πέτρας στη λίμνη με τη λέξη ήλιος κι ένας πίνακας του ΜΟΝΕ με τον ειρηνικό τίτλο και την αντίστοιχη θεματολογία: «Χωριό στον ήλιο», κατέληξαν σ' ένα κείμενο διαφορετικό αποδεικνύοντας πως το “σκέφτομαι και γράφω” είναι δημιουργικό, όταν επιτρέπει στο μαθητή να εκφράσει τις σκέψεις και τα συναισθήματά του²⁸.

Ακροστιχίδα

Ηλιοβασίλεμα τελευταίας
Λάμψης που στης
Ιριδας τον
Ομορφο χορό
Στροβιλίζεται

“Σερβία· τα κανόνια του πολέμου ηχούν. Μαύρα σύννεφα σκιάζουν τον ουρανό και τις ψυχές των ανθρώπων. Όμως ο ήλιος, πιστός στο καθήκον του, κατηφορίζει σαν χρυσαφένιο ποτάμι στην πονεμένη χώρα. Αγγίζει χωριά και πόλεις. Φιλάει την ανεμώνα που έχει ανθίσει· στεγνώνει τα δάκρυα των παιδιών. Σταματάει στο χωριό. Ακουμπάει στην καμπάνα της εκκλησιάς και την κάνει να χτυπάει τρελά: “Σταματήστε τον πόλεμο. Σταματήστε τον πόλεμο”. Φτάνει στις στέγες των σπιτιών· μπαίνει από τ’ ανοιχτά παράθυρα στο άδειο σχολείο. Στεναχωρίζεται για το θλιβερό θέαμα. Στροβιλίζεται αναποφάσιστος αν πρέπει να μείνει ή να φύγει. Ο φλοίσβος των κυμάτων, το θρόισμα των φύλλων του φωνάζουν: “Μείνει, λιώσε την κακία και το μίσος στις καρδιές των ανθρώπων”. Στροβιλίζεται στα χρώματα της ίριδας και οι ακτίνες του φτάνουν στο χαμόγελο της μάνας. Ο ήλιος βάφει στα χρώματα της αγάπης το χωριό που λεγόταν ΕΙΡΗΝΗ”.

Κυρίες και κύριοι

Οι 22 ώρες του προγράμματος τηλεκπαίδευσης αποτέλεσαν την πέτρα στη λίμνη της διδακτικής εμπειρίας. Έδειξαν μέσα από συζητήσεις και κατάθεση απόψεων πως είναι επιτακτική η ανάγκη της ενεργοποίησης του δασκάλου δημιουργού. Γιατί η δημιουργική προσέγγιση του γλωσσικού μαθήματος προϋποθέτει έναν ευθυμιατικό, ευέλικτο, ελεύθερο και υπεύθυνο δάσκαλο για να εξελιχθεί σε διαδικασία μέθεξης και διάθεση για δημιουργία.

Η τεχνολογία και τα επιτεύγματά της, η άριστη οργάνωση του συστήματος επικοινωνίας εκμηδένισαν την απόσταση κι επέτρεψαν όχι μόνο την πραγματοποίηση διαλέξεων και την ανταλλαγή απόψεων αλλά και την οργάνωση του προγράμματος σε εργαστηριακή, μέχρι ενός σημείου, μορφή. Στα ερωτηματολόγια τα οποία συμπλήρωσαν τα μέλη της ομάδας των επιμορφωμένων δασκάλων τονίστηκε ο ενθουσιασμός των μαθητών και η θετική τους ανταπόκριση στη διαφορετική αντικειώπιση του γλωσσικού μαθήματος και η ικανοποίηση των ιδίων για τις δυνατότητες ουσιαστικής και συχνής επιμόρφωσης που το πρόγραμμα τηλεκπαίδευσης τους παρέχει.

Κυρίες και κύριοι

Ο Ντ. Πενάκι στο βιβλίο του “Σαν ένα μυθιστόριμα” γράφει πως τα ρήματα διαβάζω, αγαπώ κι ονειρεύομαι δεν πρέπει να έχουν προστακτική²⁹.

Η διδακτική μας πρόταση είχε στόχο να προσθέσει άλλα τρία ρήματα χωρίς προστακτική για κάθε μαθητή: τα ρήματα μιλώ, γράφω, εκφράζομαι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. ΦΕΚ 93 / Τ. Β' (10-2-1999)
2. Χρ. Τσολάκη, Από τα γράμματα στη γλώσσα, Πορεία προς τον επικοινωνιακό λόγο, ΒΑΝΙΑΣ, ΘΕΣ/ΝΙΚΗ 1995, σ. 262 κ.ε.
- Του ίδιου, Τη γλώσσα μου έδωσαν ελληνική, ΝΗΣΙΔΕΣ, ΘΕΣ/ΝΙΚΗ 1999, σ. 19.
3. Αδ. Παπασταμάτη, Είναι αποτελεσματική η διδασκαλία του “σκέφτομαι και γράφω”. Παιδαγωγική Επιθεώρηση 28 / 98 σ. 49-50.

4. Βλ. τη σειρά “Το παιδί και η γραφή”, “Γραφή και ανάγνωση”, ΟΕΔΒ, ΑΠΘ, ΑΘΗΝΑ.
- Αθ. Παπά, Διδακτική γλώσσας και κειμένων, τ. Α΄, σ. 83 κ.ε.
5. Μ. Δημάση, Αιμι. Κέκια, “Το Παραμυθόσπιτο της Αλφαβήτας”. Μαθητής, Θεσ/νίκη, 1997.
6. ό.π. σσ. 8. Παρατίθεται στο τέλος της εισήγησης. Διδάχτηκε στην Α΄ τάξη του 2ου Πειρ. Δημ. Σχολείου του ΠΤΔΕ-ΑΠΘ από την Αιμι. Κέκια.
7. Τζ. Ροντάρι, “γραμματική της φαντασίας”, Τεκμήριο, 1985.
8. ό.π., σ. 11.
9. Αγ. Χαραλαμπόπουλου-Σ. Χατζησαββίδη, Η διδασκαλία της λειτουργικής χρήσης της γλώσσας, Κώδικας, Θεσ/νίκη, 1997, σ. 84.
10. Π. Χαράμη, στο: Α. Π., σχολικά βιβλία, ο ρόλος του Σχολικού Συμβούλου, σ. 42, ΟΛΜΕ, Αθήνα, 1992.
11. Χρ. Βασιλόπουλου, Διδακτική των θρησκευτικών στη Μ.Ε. σ. 70 κ.ε., Κυριακίδης, Θεσ/νίκη, 1991.
- Ι. Κανάκη, Η οργάνωση της διδασκαλίας – μάθησης με ομάδες εργασίας, σ. 70-73, Αθήνα 1987.
 - Ι. Κογκούλη, Η σχολική τάξη ως κοινωνική ομάδα και η συνεργατική διδασκαλία και μάθηση, σ. 157-159, Κυριακίδης, Θεσ/νίκη, 1994.
 - Ηλ. Ματσαγγούρα, Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, σ. 48-52, Γρηγόρης, Αθήνα 1995.
 - Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου, Ενεργητική μάθηση και συνεργασία, σ. 116, Λευκωσία 1991.
12. Westphalen Klaus, Αναμόρφωση Α.Π., σ. 40, Κυριακίδης, Θεσ/νίκη, 1982.
13. Η Γλώσσα μου, τ. 2ο, Τάξη Α΄, σ. 71. Διδάχτηκε στην Α΄ τάξη του 2ου Πειρ. το ΠΤΔΕ-ΑΠΘ, από την Αιμι. Κέκια.
14. Η Γλώσσα μου, τ. 3, σ. 22. Διδάχτηκε από τη Μ. Δημάση στο 5ο Δημ. Σχολείο Συκεών.
15. Στ. Γρόσδου – Ευγ. Ντάγκου, “Κόμικς στο σχολείο”, από την ολική απόρριψη και την ενθουσιώδη αποδοχή στη δημιουργική χρησιμοποίηση, υπό δημοσίευση.
16. Β. Γ. ΠΡΟΠ, Μορφολογία του παραμυθιού, Ινστιτούτο του βιβλίου, Μ. Καρδαμίτσα, β΄ έκδοση, Αθήνα 1991, σ. 107-109.
17. Αθ. Παπά, ό.π., τ. Γ΄, σ. 477.
18. Η Γλώσσα μου, τ. 3ο, Τάξη Δ΄, σ. 72. Διδάχτηκε από τη Μ. Δημάση στο 1ο Συκεών.

19. Β. Δεληγιάννη-Σ. Ζιώγου, Εκπαιδευτικοί, φύλο και σχολική πράξη, Διδακτικό και παρεμβατικό υλικό για τους εκπαιδευτικούς, 1997.
– Πρόγραμμα ενημέρωσης του ευρωπαίου πολίτη: Ίσα δικαιώματα και ευκαιρίες για τις γυναίκες και τους άνδρες στην Ευρωπαϊκή Ένωση.
20. Τζ. Ροντάρι, ό.π., σ. 16.
21. Χρ. Τσολάκη, Από τα γράμματα στη γλώσσα, ό.π., σ. 117.
– Του ίδιου, Από το λόγο στη συνείδηση του λόγου, ΒΑΝΙΑΣ, ΘΕΣ/ΝΙΚΗ 1995, σ. 78 κ.ε.
– Του ίδιου, Τη γλώσσα μου έδωσαν ελληνική, ό.π., σ. 12-13.
22. Η Γλώσσα μου, τ. 2ο, σ. 69. Διδάχτηκε από τη Μ. Δημάση στην Ε΄ τάξη του 2ου Πειρ. Δημ. Σχολείου του ΠΤΔΕ-ΑΠΘ.
23. Μ. Δημάση, Η περιβαλλοντική εκπαίδευση και το μάθημα της νεοελληνικής γλώσσας στο Δημοτικό Σχολείο, περ. Σχολείο και ζωή, τ. 10, 1996, σ. 309.
24. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου ό.π., σ. 74.
25. Τζ. Ροντάρι, ό.π., σ. 45.
26. Διδάχτηκε στην Ε΄ τάξη του 1ου Πειρ. Δημ. Σχολείου του ΠΤΔΕ-ΑΠΘ στο πλαίσιο του μαθήματος της διδασκαλίας της γλώσσας, την ευθύνη του οποίου έχει ο κ. Τσολάκης. Σχεδιάστηκε από τη Μ. Δημάση και την ομάδα των φοιτητών του 7ου εξαμήνου του 1995 και υλοποιήθηκε από φοιτήτρια αυτής της ομάδας.
27. Ελ. Χοντολίδου, “Διδασκαλία της γλώσσας και λογοτεχνία”, περ. ΓΛΩΣΣΑ, 16, 1988, σ. 46-51.
– Η διδακτική της λογοτεχνίας στην Πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, Γ΄ κύκλος επιμορφωτικού σεμιναρίου, εκδ. ΠΑΤΑΚΗ, 1992.
– Α. Βουγιούκα, Το γλωσσικό μάθημα στην πρώτη βαθμίδα της νεοελληνικής εκπαίδευσης, ΑΠΘ, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Θεσ/νίκη, 1994, σ. 312.
28. Διδάχτηκε από τη Μ. Δημάση στην ΣΤ΄ τάξη του 20ού Δημ. Σχολείου Καλαμαριάς. Παρά το γεγονός ότι η διδασκαλία πραγματοποιήθηκε μετά την υλοποίηση του παρουσιαζόμενου προγράμματος, επιλέχτηκε το συγκεκριμένο κείμενο γιατί καταγράφει την επίδραση της πληροφόρησης, των βιωμάτων και των συναισθημάτων στη γραπτή έκφραση των παιδιών.
29. Ντ. Πενάκ, Σαν ένα μυθιστόρημα, μετ. Ρ. Χατχούτ, Καστανιώτης, Αθήνα, 1996, σ. 13.

Το παραμύθι του Τ, τ.

Μια φορά κι ένα καιρό σε μια μεγάλη, παραθαλάσσια πόλη ξούσε ένα μικρό, χαριτωμένο, κατακόκκινο μπαστούνικι που αγαπούσε πολύ τους περιπάτους... Μια ζεστή, καλοκαιρινή μέρα ξεκίνησε για μια βόλτα στην παραλία. Περπατούσε και περπατούσε κι έβλεπε κόσμο και ξεχάστηκε.

Ο ήλιος, όμως, ήταν πολύ καυτός κι έτσι πόνεσε το κεφάλι του. Αγόρασε τότε ένα πλατύγυρο, ψάθινο καπέλο και το φόρεσε. Ήταν τόσο ταιριαστό το καπέλο αυτό στο κεφάλι του, που μόλις το είδε ο περιπτεράς του είπε: «Πολύ σας πάει το καπέλο, κύριε τ. Να το φοράτε συνέχεια!»

Καμαρωτός, καμαρωτός συνέχισε να περπατάει. Λίγο πιο κάτω τον χαιρέτησαν τέσσερα παιδιά: ο Τάσος, η Τιτίκα, ο Τάκης και η Τασούλα.

«Τι κάνετε κύριε Τ;» «Τι κάνει ο μπαμπάς σας;»

«Εγώ είμαι καλά. Τον μπαμπά μου θα τον δείτε σε λίγη ώρα. Μέχρι τότε, θέλετε να παίξουμε με το τόπι που κρατάτε;»

Τα παιδιά δέχτηκαν με χαρά. Η Τιτίκα έβγαλε και τις τιράντες της για να τρέχει πιο εύκολα. Όλα πετούσαν το τόπι και τραγουδούσαν:

Τα τα τατα

τα τα τατα!

Τι παιχνίδι, τι χαρά,

τι καμάρια τρελά!

Τα τα τατα

τα τα τατα!

Ο Τάκης πετάχτηκε στη στιγμή και είπε: «Τι καλά να είχαμε και μια τρομπέτα!»

«Τι να την κάνουμε την τρομπέτα; Ένα τουμπελέκι θα ήταν καλύτερο», είπε η Τασούλα.

Δεν πρόλαβαν να πουν και τα άλλα παιδιά τη γνώμη τους, γιατί φάνηκε ο πατέρας του μικρού κυρίου τ.

Ο Τάσος, μόλις τον είδε, είπε: «Τι ψηλός, τι σοβαρός, τι ίσιο το κορμί του!» «Και τι μεγάλο το καπέλο του!» συμπλήρωσε η Τιτίκα. Σε λίγο ο μεγάλος κύριος Τ κι ο μικρούλης κύριος τ αποχαιρέτησαν την παρέα και έφυγαν. Ο Τάκης φώναξε: «Ωρα να το διαλύσουμε κι εμείς. Τα ξαναλέμε αύριο Τετάρτη». Τα παιδιά χαιρετήθηκαν κι έφυγαν. Τι όμορφη μέρα που πέρασαν!!!